

Lietuva 1009–2009. Kas toliau?

Mano vizija paprasta: reikia įvertinti, tai ką turime, ką reikia pridėti, kad būtume lyderiai, ir kaip tai padaryti. Mano manymu, Lietuva turi būti versli, kūrybinga, inovatyvi, unikali. Apie pastarąją savybę kalbant, galima ginčytis: esame unikalūs ar ne? Tačiau jei ir esame, tai ar apie mūsų unikalumą žino kiti? O gal unikalūs esame tik patys sau? Apie šiuos keturis bruožus ir kalbėsiu, tačiau didžiausia dėmesį skirsiu – kūrybingumui. Kodėl kūrybingumui? Todėl, kad norint sukurti inovatyvų produktą, kuris savaime bus unikalus, reikia būti kūrybingam, o norint tą produktą parduoti – ir versliam. Tad kviečiu susipažinti su **Kūrybingos Lietuvos** idėja.

Kūrybinga Lietuva

Svarbiausias turtas kokį turi valstybė, tai žmoniškieji resursai – tauta. Tad visa ateities vizija pirmiausia turi būti skirta tautai, kiekvienam jos nariui, kiekvienam Lietuvos piliečiui, kiekvienam norinčiam gyventi modernioje, unikalioje valstybėje – Lietuvoje. Kokia yra mūsų tauta, kokie esame mes patys? Ar mes galime tapti pasauliniais lyderiais? O Europos? O regiono? Manau, kad ne tik galime, bet tiesiog privalome. O kaip tą pasiekti, yra nemažai būdų, tačiau nereikia suprimityvinti ir ieškoti panacėjos, ar tikėti pasakomis. Noriu priminti, kad kalbant apie Lietuvos viziją, nereikia pamiršti kas yra tikslas, uždaviniai ir misija. Taip pat kokie yra trumpalaikiai uždaviniai, ir, koks yra ilgalaikis tikslas ir misija. Kitaip kalbant reikia savęs paklausti, ar mes žiūrėsime į dabarties problemas ir užsiimsime smulkmenomis, ar matysime bendrą vaizdą ir įsivaizduosime kaip atrodys mūsų tėvynė ateityje? Vis dėlto ar rašant Lietuvos viziją reikia kalbėti apie tai, kokia turi būti mokestinė bazė, kokio dydžio turi būti pridėtinės vertės mokestis (PVM), ar kokie turi būti degalų, alkoholio akcizai, ar koks gyventojų pajamų mokestis (GPM)? Ar reikia įtraukti, koks turi būti minimalus darbo uždarbis ir solidų gyvenimą užtikrinanti pensija? Manau visi šie išvardyti pavyzdžiai yra tik trumpalaikiai uždaviniai: jie gali kisti atsižvelgiant į bendrą situaciją pasaulyje, ES, rinką ir kitus veiksnius. Tad aš nenoriu siūlyti trumpalaikių tikslų ir uždavinių, bet noriu pasidalinti savo gerovės valstybės vizija, o tiksliau, noriu pasidalinti savo kūrybiškos, verslios Lietuvos vizija.

Kokie esam mes? Pasaulyje yra begalė stereotipų apie tautas. Mes patys turime susidareę nuomonę, teigiamą ar neigiamą, apie kitas tautas: tai ramūs belgai, lėti estai ir t.t. Bet kokie esame mes patys? Kokius stereotipus turi, kaip mato mus kiti? Suprantama save sunku objektyviai įvertinti. Galbūt esame pavydūs, galbūt romantikai, kurie visada prisimena

savo praeitį. Aš, kalbėdamas apie savo tautą, visuomet prisimenu tautinį šauklį, kaip jį įvardino šveicarų mokslininkas Juozas Eretas, Kazį Pakštą, o jis pateikia pavyzdį tarp dviejų tautų, tarp olandų ir lietuvių. Kai lietuviai dirbo žemę, olandai plaukiojo. Tad kokie bruožai išryškėja dirbant tokius darbus? K. Pakštas kalba, jog laivui sugedus, jį pataisyti turi tik keletą akimirku, kad nenuskęstum. O kas nutinka sugedus žagrei? „Sutaisysiu rytoj“, - atsako už lietuvių Pakštas. Tad pirmas bruožas išskiriantį lietuvių ir olandą - tai greitis. Darbo pobūdis nevertė mūsų protėvių skubėti, viskas vyko ramiai. Trumpas rakursas į dabartį – dabar ramiai laukti, neskubėti šiuolaikiniame globaliame pasaulyje mes paprasčiausiai neturime laiko. Kodėl mums skubėti? Na, juk norime įsiterpti tarp pasaulio lyderių, esame maža tauta, bet dar didesniais mažyliais daro mūsų mažos ambicijos. Turime, kaip ir Lietuvos krepšinio rinktinė, visuomet užsibrėžti tik aukščiausius tikslus, turime būti tarp geriausių. O tai norint pasiekti, reikia skubėti kuo greičiau pereiti vieną visuomenės tipą – informacinės/žinių.

Visuomenių tipai

- Tradicinis/agrarinis (į natūrinius arba barterinius mainus orientuotas žemės ūkis);
- Industrinis (prekinis, gamybinis ūkis, orientuotas į masinę gamybą);
- Poindustrinis (dominuoja paslaugų ūkis);
- Informacinis/žinių (dominuoja mokslinių ir technologijų ūkis);
- Kūrybinis (kūrybinių inovacijų ūkis).

Polemizuoti kurioje stadijoje dabar esame, manau, neverta. Didžioji dalis teigia, jog esame trečios stadijos pabaigoje ar jau ketvirtoje, bet tikrai galime teigti, jog iki penktosios mums dar toloka, tačiau ji yra ateitis.

Daugelis nacijų pereiti visus visuomenės tipus turėjo šimtmečius, o mes savarankiškai - tik pastaruosius dvidešimt metų. Mūsų perėjimus lyginu su tuo, kaip keitėsi žmonių darbo veiklos sritys, ir kiek žmonių užsiėmė vienokia ar kitokia veikla. Jei Vakarų Europoje žemės ūkyje dirba apie 3% visų dirbančiųjų, Prancūzijoje Danijoje šiek tiek daugiau - apie 5%. Pas mus Nepriklausomybės aušroje buvo apie 30% dirbančiųjų žemės ūkyje. Dabar pasiekėme 5%. Gamyboje dirbančiųjų skaičius taip pat mažėja, o didžiąją dalį dirbančiųjų sudaro paslaugų sektoriuje dirbantys žmonės. Paaiškinti, kodėl žemės ūkyje ir gamybose mažėja dirbančiųjų, nėra sunku: visus keičia automatizuoti prietaisai. Nebereikia melžėjų, nes jas keičia milžimo aparatai, tas pats nutinka ir gamybai, atsirandant vis daugiau automatikos: mažiau reikia darbo rankų. Greitu metu gamyboje dirbs toks pat skaičius dirbančiųjų, kaip ir žemės ūkyje. Kol kas sunku įsivaizduoti, ar paslaugų sektoriuje žmonių taip pat nepakeis automatizuoti prietaisai, kompiuteriai. Šiuo metu paslaugų sektoriuje dirba didžiausias skaičius dirbančiųjų, tačiau ir čia žmonės gali pakeisti kompiuterizuota technika. Turbūt dar

nedrįstumėte patikėti savo šukuosenos automatinėms žirkklėms, bet perspektyvoje tai nėra labai nerealu.

Kodėl visi šie sektoriai mažina dirbančiųjų kiekį? Arba, kodėl yra priversti mažinti? Atsakyti nėra sudėtinga- visiems reikia optimizuoti savo veiklą. Žmogiškieji ištekliai yra labai svarbūs, tačiau jie yra ir brangūs. O gaminant brangią produkciją pasaulyje tapsime nekonkurencingi savo kaina. Todėl savininkai investuoja į kompiuteriją, automatizuotus įrenginius, tuo tarpu atsisakydami darbininkų paslaugų. Kalbant apie visuomeninius tipus, gali kilti klausimas, o ar negalima iš poindustrinės visuomenės tipo šoktelti iškart į kūrybinės visuomenės? Arba ko trūksta ir kas reikalinga kūrybinei visuomenei? Egzistuoja klaidingas įsitikinimas, kad kūrybai reikalingas bohemiškas gyvenimas, tačiau tai nėra visai taip. Mąstant, kaip sukurti, dirba ne tik sąmonė, bet ir pasąmonė, todėl poilsio metu pasąmonė ir mesteli kokią mintį. Mokslininkai įvardina keletą veiksnių reikalingų kūrybingam darbui. Pirmiausia reikalinga gera aplinka, žmogų turi supti ramybė, jis turi gerai jaustis. Bet vien to neužtenka. Reikia pridėti 3T.

Trys T – talentas, technologijos, tolerancija

JAV profesorius R. Florida įvardina tris faktorius – 3T, tai talentas, technologijos ir tolerancija. Tad ar mes galime peršokti žinių visuomenės tipą? Ne, o tai paaiškina antrasis T – technologijos, norint sukurti inovatyvų produktą pirmiausia reikia žinoti, ar toks produktas dar nėra išrastas. Todėl turime gerai įsisavinti visą globalią informaciją, mokėti ja pasinaudoti. O tam egzistuoja internetas. Sunku Lietuvoje surasti žmogų kuris nebūtų internetu naudojėsis, arba bent girdėjęs, kad toks yra. Bet ar esame gerai įvaldę naujausias technologijas ir neatsiliegame nuo kitų? Rastume nemažai pavyzdžių, kur dar atsiliegame, bet tai laikina. Reikia dar labiau orientuotis į globalų pasaulį, nes tai kas vyksta kitame krašte šiandien, rytoj jau gali vykti pas mus. Tą parodė ir labai aptarinėjama finansinė-ekonominė krizė. Technologijos be jokios abejonės svarbu, kaip pavyzdį galiu priminti, telefono išradimo istoriją. Visiems žinoma, kad telefoną išrado Graham Bell, bet italai lig šiol ginčijasi ir tvirtina, kad telefoną išrado Antonio Meucci. Tokio ginčo nebūtų šiomis dienomis, galima greit sužinoti ar yra kas užpatentavęs ar ne. Taip pat nemažiau svarbu - talentas, ar žmonės turi galimybių pasinaudoti šiomis technologijomis, ar jie turi aukštąjį išsilavinimą, ar jie pajėgūs sukurti kažką naujo, kurti pridėtinę vertę. Na ir paskutinis T, kuris, mano manymu, šiai dienai Lietuvai pats aktualiausias. Ar mes sugebame priimti kitaip mąstančius, kitos religijos, kitos rasės? Manau, tai pakankamai skaudi tema visoms posovietinėms valstybėms: visos turi kažkokį proto aptemimą, jog atėję *kitokie* iškart uzurpuos visą visuomenę ir visa tauta paliks tokia kaip jie. Va čia mes ir užsidarome nuo

kūrybiškumo. Apskritai mes užsidarome nuo pasaulio. Iš istorijos mes mėgstame paimti, tai ką norime, bet kartais nepasistebime akivaizdžiai paprastų dalykų, vienas tokių – Gedimino laiškai. Nežinau ką apie juo mano subkultūroms priklausantys jaunuoliai, bet juose pakankamai aiškiai buvo kviečiami kitataučiai – kurti ir gyventi Lietuvoje. Arba, kodėl Vytautas atsivežė totorius. Istorinės knygos tai įvardina paslaptimi, bet, man atrodo, dėl tos pačios priežasties: kurti, gyventi, įnešti savo kultūros dalį į bendrą lietuvių kultūrą. Tačiau išpuoliai prieš žydus, juodaodžius, homoseksualus, mūsų šalies nedaro tolerantiška. Ar žydai, ar bet kokios kitos tautybės žmogus, rinksis kurti Lietuvoje, jei išgirs apie tokius dalykus? O rinktumėtės gyventi Jūs? Tolerancija labai sudėtingas reiškinys, galima pasakyti, jog jai labai tinka liaudies patarlė – šaukštas deguto sugadina medaus statinę: vienas didesnis išpuolis gali visos tautos pastangas paversti niekais. Taip pat, kai tik kalba pasisuka homoseksualų tema, žmonės pradeda vadovautis emocijomis, nebe protu. „Jie tvirkins vaikus, vaikai gali pasidaryti tokie pat“ ir pan. Tokius kaltinimus galima išgirsti viešojoje erdvėje. Ar jie atitinka faktus, nesileidžiu spręsti, bet matau taip kalbančius emocionalių žmones, kurie vadovaujasi ne argumentais, o tik prielaidomis. Tai ar mes norime gyventi gerai, turtingai ir laimingai, ar nekęsdami kitaip mąstančių žmonių? O viskas prasideda nuo smulkmenų, ar visuomet išklausome pašnekovą, ar gerbiame jo nuomonę. Visiems patarčiau bent vieną dieną pabūti tolerantišku - išklaudyti ir bandyti suprasti kitą, kad ir kaip tai vargintų. Taip kiekvienas pilietis gali prisidėti prie geresnės ateities kūrimo, prie kūrybingos Lietuvos kūrimo, tiesiog būti tolerantišku. O tai nieko nekainuoja!

Kodėl būtent reikia būti kūrybingam?

Todėl, kad kūryba kuria aukštą pridėtinę vertę. Tačiau pas mus kūryba apribojama siaurąja prasme, tai menas – filmai, muzika, dailė ir pan. Kūryba yra pagrindas tokių veiklų kaip reklama, dizainas, architektūra, kompiuteriniai žaidimai. Tačiau nereiktų apsiriboti ir tuo, kodėl negali būti kūrybiškas statybininkas ar kūrybiška padavėja? Gali. Kūryba gali pasireikšti ir smulkiuose dalykuose, galbūt paprasto darbininko sugalvotas būdas kaip spręsti vienokią ar kitokią problemą šią dieną yra vienintelis pasaulyje, tik to, kol kas, niekas nežino. O tai ir yra kūryba, kuri ir sukuria pridėtinę vertę. O norint tai išnaudoti, mes negalime apsiriboti, būti uždari. Turime nesusikurti moralinių sienų su visu pasauliu, kai tuo tarpu fizinės yra atviros. Privalome būti atviri, tolerantiški, bei prieinami visam pasauliui.

Kaip minėjau kūrybingumas reikalingas, norint sukurti kažką inovatyvaus, unikalaus, o norint tai parduoti reikalingumas verslumas. Ką daryti, kad žmonės turėtų šias savybes? Pradėti mokytis nuo mažens, nuo mokyklos. Kodėl ne nuo darželio? Todėl kad

darželyje vaikai dar būna kūrybingi, tačiau augant, mokykloje jie po truputį kūrybingumą praranda. Tą aiškinti reikėtų nenorėjimu išsiskirti iš kitų, o būti panašiu į visus, tačiau būtent kūrybingi žmonės dažnai išsiskiria savo išvaizda, elgsena, kas neretai stebina bendraamžius. Todėl šiuo atveju, tokia nuvalkiota sąvoka - „būk savimi“ įgauna aiškia prasmę: nebijok būti kitokiu nei visi, būk laisvas ir atsisakyk kompleksų.

Ką turime šiandien. Ir ką reiktų pridėti

Ar esame verslūs? O kūrybingi? O ar esame novatoriški ir unikalūs? Pradžia yra padaryta, įmonių kiekis per nepriklausomybės metus tūkstančiui gyventojų padidėjo dvigubai, taigi verslumą skatiname, bet galėtume dar labiau. Tačiau mes neišnaudojame to, ką turime jau dabar – savo unikalumo. Nuo ko pradėti? Aš pirmiausia mąstau apie tai, kas nieko nekainuoja arba kainuoja nedaug. Pateiksiu keletą pavyzdžių, jie atrodo kaip smulkmenos, tačiau pradėti galima ir nuo to. Pirmą pavyzdį nužiūrėjau nuo Švedijos (pirmas T – technologija), jų valdžios žmonės važinėjo tik Volvo automobiliais, tai buvo labai gera reklama automobilių gamintojams. Mes automobilių gamyklos neturime, tačiau galime tą pačią mintį panaudoti kitur, panaudoti savo vietinių gamintojų gamintus gėrimus. Reikia išvaizduoti, jog vykstant tarptautinėms konferencijoms, seminarams ir t.t., ant stalo padėtas ne Coca-Cola kompanijos gaminys, o tarkim mūsų Rasos ar Vytauto mineralinis vanduo. Tai galėtų būti nemokama reklama per žinias daugelyje valstybių. Antras pavyzdys toks: 2004 metais Lietuvos Bankas patvirtino lietuviško euro aversą – Vytį. Kaip žinia, visų euro zonoje esančių valstybių euro monetų reversai vienodi, o aversą gali pasirinkti pati valstybė. Tad kodėl mes pasirenkame tik vieną simbolį ir jį dėsimė ant visų aštuonių monetų, o gal išsirinkime 8 simbolius ir sudėkime skirtingus ant skirtingų monetų? Italija, Graikija turi 8 skirtingus simbolius, o Prancūzija, Vokietija turi po keletą skirtingų. Monetos cirkuliuos po visą euro zoną, galbūt kažkas susidomės mūsų simboliais, kodėl tu nepasinaudojus, juk tai nieko nekainuoja!!!

Ir vienas svarbiausių darbų, kurių reiktų nuveikti jei norim kuo greičiau peršokti žinių visuomenės tipą, tai paversti savo valstybę virtualia, kurioje ne tik būtų elektroninės paslaugos, kaip antai e-balsavimas per rinkimus, bet ir pati valstybė būtų patalpinta internete. Su virtualiais miestais, kaimais pasitelkiant audiovizualines priemones. Ar yra nors viena valstybė, kuri būtų jau kažką panašaus padariusi? Virtuali valstybė – puiki vizija, puiki idėja ateičiai. Tačiau tam, kad tai būtų galima įgyvendinti ir sukurti naujų idėjų, reikalingas kūrybingumas!

Sukūrus kūrybingą Lietuvą, gerovės valstybę, atstatytume piliečių pasitikėjimą pačia valstybe. Kurioje, manau, kiekvienas norėtų ištarti, kaip kartą ištare labai kūrybingas žmogus, – AČIŪ, LIETUVA.